

**O‘SMIRLARDA IQTIDOR NAMAYON BO‘LISHINING KOMMUNIKATIV
XUSUSIYATLARI PSIXOKORREKSIYASI**

Pardayeva Maftuna Baxtiyor qizi

Bandixon tumani 16-maktab Amaliyotchi psixologi

Annotatsiya

Ushbu maqolada maktab o‘quvchilari orasidan iqtidorlilari orasida tadqiqot ishi olib borildi. Ko‘pchilik olimlar uchun, masalan, rus olimlari uchun qobiliyatni o‘lchashning ishonchli mezoni - bu shaxs yutuqlarini va uning qobiliyatidagi o‘zgarishlarni bevosita faoliyat jarayonida qayd etishdir. Qobiliyatlar muammosi eng avvalo inson aqlu-zakovatining sifati, undagi malaka, ko‘nikma va bilimlarning borligi masalasi bilan bog‘liq.

Kalit so‘zlar

Psixologiya, qobiliyat, muloqot, iqtidor, shaxs, tadqiqot, ijtimoiy-psixologik.

Kirish. Odamlarning o‘quv, mehnat va ijodiy faoliyatidagi o‘ziga xoslikni tushuntirish uchun psixologiya fani birinchi navbatda qobiliyatlar va iqtidor masalasiga murojaat qiladi. Chunki qobiliyatli odamdan avvalo jamiyat manfaatdor, qolaversa, o‘sha insonning o‘zi ham qilgan har bir harakatidan o‘zi uchun naf ko‘radi.

Qobiliyat inson tomonidan [ko‘nikma](#) va [malakalarning](#) egallanishi jarayonida takomillashib boradi. Har qanday qobiliyat turi shaxsga tegishli murakkab psixologik tushunchadan tashkil topgan bo‘lib, u faoliyatning talablariga mutanosib xususiyatlar tizimini o‘z ichiga oladi. Shuning uchun qobiliyat deganda birorta xususiyatning o‘zini emas, balki shaxs faoliyatining talablariga javob bera oladigan va shu faoliyatda yuqori ko‘rsatkichlarga erishishni ta‘minlashga imkoniyat beradigan xususiyatlar sintezini tushunmoq lozim. Barcha qobiliyat uchun tayanch xususiyat — kuzatuvchanlikda, ya’ni insonni fahmlash, ob‘yektdan u yoki bu alomatlarni ko‘ra bilish, ajrata olish ko‘nikmasidir.

Ch. Spirmen faktorial analiz metodi yordamida yuqorida sanab o‘tilgan ko‘rsatgichlar o‘rtasida bog‘liqlik borligini isbot qilib, aqlning haqiqatan ham murakkab tuzilmaga ega bo‘lgan psixik xususiyat ekanligini ko‘rsatdi. Boshqa bir olim Dj. Gilford esa aqlni bir qator aqliy operatsiyalar (analiz, sintez, taqqoslash, mavxumlashtirish, umumlashtirish, sistemaga solish, klassifikatsiya qilish) natijasida namoyon bo‘ladigan xususiyat sifatida o‘rganishni taklif etgan. Bu olimlar aql so‘zidan ko‘ra intellekt so‘zini ko‘proq ishlatib, bu so‘zning o‘ziga xos talqini borligiga e‘tiborni qaratganlar. Chunki ularning fikricha, intellektual potentsialga ega bo‘lgan shaxsnigina qobiliyatli, deb atash mumkin. Shu o‘rinda

«intellekt» so‘zining lug‘aviy ma‘nosini tushunib olaylik. Intellekt - lotincha so‘z - intellectus - tushunish, bilish va intellectum - aql so‘zlari negizidan paydo bo‘lgan tushuncha bo‘lib, u aql-idrokning shunday bo‘lagiki, uni o‘lchab, o‘zgartirib, rivojlantirib bo‘ladi. Bu - intellekt va u bilan bog‘liq qobiliyatlar ijtimoiy xarakterga ega ekanligidan darak beradi. Rus olimi Ye.A. Klimov yoshlar iqtidorining yo‘nalishini aniqlash maqsadida faoliyat va kasb - hunar sohalarini asos qilib olib, metodika yaratdi va uning «Professional -

diagnostik so‘rovnomaga» deb atadi. Shunday qilib, u barcha kasblarni ularning yo‘naltirilgan sohasiga ko‘ra 5 toifaga bo‘ldi:

P(T) - tabiat (usimlik, hayvonlar, mikroorganizmlar);

T - texnika (mashina, materiallar, energiyaning turlari) ; Ch(O)- odam (odamlar guruhi, jamoalar);

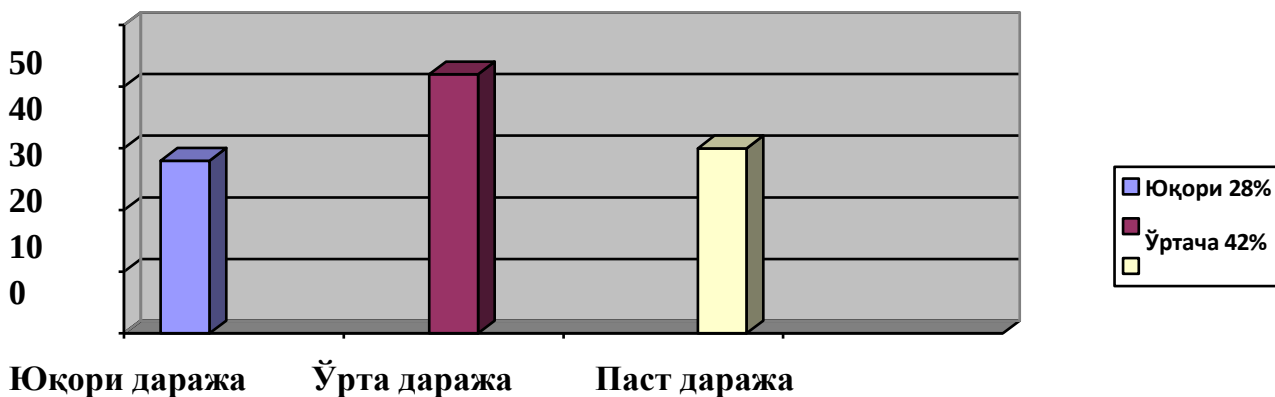
Z (B)- belgilar (turli ma’lumotlar, belgili simvollar); X (I)- badiiy, ijodiy obrazlar (tasviriy san’at, musiqa).

Tadqiqot ishimizda iqtidorli bolalarning kommunikativ qobiliyatlarini o‘rganish bo‘yicha “Iqtidorli bolalarning kommunikativ qobiliyatlarini aniqlash testi”, metodikasii asosida tadqiqotlar olib bordik. Dastlab, diagnostik bosqichda kommunikativ va tashkilotchilik qobiliyatlarining rivojlanganlik darajasi past bo‘lgan o‘quvchilarni aniqlab oldik. Har bir qo‘llanilgan psixodiagnostik metodika iqtidorli bolalarda kommunikativ va tashkilotchilik qobiliyati qay darajada rivojlanganligi bo‘yicha iqtidorliligini aniqlash maqsadida olib borildi. Natija quyidagidek bo‘ldi.

“Kommunikativ qobiliyatni aniqlash metodikasi” ko‘rsatkichlari

1. jadval.

Respondentlar n=60	Kommunikativ qobiliyat darajalari		
	yuqori	o‘rta	past
Soni:	56	23	21
Foizi:	42%	30%	28%

1. rasm. Kommunikativ qobiliyatni aniqlash metodikasi” ko‘rsatkichlari.

Bizning tadqiqot ishimizda iqtidorli bolalar qobiliyati ayniqsa, kommunikativ qobiliyati yuqori bo‘lishi aytilgan edi, ammo olib borgan tajriba sinov ishlarimiz iqtidorli bolalar guruhida kommunikativ qobiliyati yuqorilar bilan birga o‘rtacha va past darajadagilari ham mavjudligini ko‘rsatdi. Shuningdek, iqtidorli bolalarning tashkilotchilik qobiliyatini o‘rganish bo‘yicha olib borgan tadqiqotlarimizda ham o‘ziga xoslik, ya’ni tashkilotchilik qobiliyati yuqorilar bilan birga tashkilotchilik qobiliyati o‘rtacha va past darajadagilari ham mavjudligi va ular ko‘pchilikni tashkil etishi ma’lum bo‘ldi.

1. SH.M.Mirziyoyev. “Kelajak biz tarbiyaloyatgan yoshlar qo‘lida” nutqidan . daryo.uz. sayti 2019-yil.
- 2,Abdullayeva, Z. I. (2023). Iqtidorli shaxs muloqotining shakllanishida ijtimoiy-psixologik xususiyatlarining ahamiyati. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(16), 275-277.
3. Narkulov, X. (2023). Study of the problem of intelligence and thinking in psychology. *Modern Science and Research*, 2(10), 987-991.
4. E.G‘.G‘oziyev “ Umumiy psixologiya”